

pokonci v vsej tej poljanski zmedi. Vendar pa se je pisatelj, kot kaže, preveč omejil na stvarne dogodke ter se preveč spuščal v pogovore sam s seboj, da bi mogel v teh zaključnih poglavjih dati večjo vlogo sebi kot otroku in pa Lojzu kot revolucionarju, kar bi bila smiselna posledica Lojzovega razvoja.

Kranjčev roman *Mladost v močvirju* je vseskozi prijeten tekst, dasi je močno in neurejeno natrpan z dogodki in meditacijami. Ponekod je preveč razvlečen, često stilno neubran, je pa organsko dopolnilo vsem pisateljevim delom iz revnega Prekmurja in hkrati ponovno slovo od njegove močvirske mladosti.

Jože Šifrer

POLJSKA LIRIKA DVAJSETEGA STOLETJA. Antologija poljske lirike dvajsetega stoletja, ki je v preteklem letu izšla pri Državni založbi Slovenije v Ljubljani, je sad skupnih teženj naših in poljskih kulturnih delavcev po boljšem medsebojnem spoznavanju. Največji in najtežji delež pri tem do neke mere kolektivnem prizadevanju je imel prevajalec Lojze Krakar, in to ne samo zato, ker je moral dati izbranim poljskim pesmim enakovredno umetniško obliko v slovenščini, temveč tudi zato, ker je kot izredno dober poznavalec poljske poezije tudi sam izbiral in odločal, kaj naj se prevede. Glavna svetovalca sta mu bila poljska književnika Zygmunt Stoberski in Ryszard Matuszewski. Le-ta je knjigi napisal tudi uvod in v njem na kratko, a plastično orisal poljsko pesništvo v preteklosti in njegove današnje razvojne tendence. Prevajalec sam je napisal še zgoščene podatke o posameznih pesnikih in pa spremno besedo, kjer med drugim pripoveduje o svojem deležu pri izboru:

»Ko sem živel v Varšavi, sem se osebno seznanil z večino živih pesnikov, ki so zastopani v tej antologiji, in se z mnogimi tudi spoprijateljil. Po Varšavi sem prenašal poljski rokopis te knjige pod roko ali v glavi, se o njem posvetoval s poeti ali ljubitelji in poznavalci poezije, izločeval in dodajal, izbiral in poslušal tehtne nasvete, tehtal izvirnost in prevedljivost posameznih pesmi — in skušal doseči, da bi bila sodobna poljska poezija v tem izboru predstavljena čimbolj nepristransko in da bi bila vsaka pesem tudi v slovenščini predvsem pesem.«

Ta antologija je torej nastajala popolnoma drugače kakor antologija jugoslovanske lirike v poljščini, ki je izšla pred tremi leti v Varšavi. Pri tej knjigi je sodelovala cela vrsta prevajalcev — samo za slovenski del, ki obsega sedeminštirideset pesmi, jih je bilo sedemnajst. Le-ti so na podlagi že prej pripravljenega izbora prelili poezijo naših narodov v poljščino, a po večini brez znanja naših jezikov, le s pomočjo tudi že prej pripravljenega dobesednega prevoda. Da je antologija jugoslovanske lirike kljub takemu »mehaničnemu« postopku dobro prepesnjena, je zasluga prizadevnih poljskih pesniških prevajalcev. Tudi v našem primeru gre za pesnika, ki pa ni dobil in tudi ni želel dobiti v roke že določenega izbora, temveč je sam, z lastno razgledanostjo pa tudi z lastno vnemo pripomogel k dokončni obliki te antologije. Jasno je, da je bila Krakarjeva naloga izredno težka: da bi bil izbor res kar se da nepristranski, se je moral odločati tudi za take pesmi, ki mu morda kot prevajalcu ne »leže«, hkrati pa upoštevati razne želje in nasvete, ki mu tudi niso olajševali dela. Tako je izbor naraščal in dosegel

več kot sto šestdeset pesmi petinpetdesetih pesnikov in pesnic — teh je v antologiji devet. Razvrščeni so kronološko, strogo po rojstnih letnicah, ne po pripadnosti tej ali oni literarni skupini, kakor so naznačene v uvodu. Poudarek je torej predvsem na posameznem pesniku in njegovem razvoju. Tako sta na začetku antologije iz mladopoljske pesniške generacije samo Staff in Leśmian, ni pa Tetmajerja in Kasprowicza, ki sta s svojo dekadenco oziroma simbolistično poezijo značilna za začetek našega stoletja, a sta svojo umetniško pot zaključila v glavnem pred prvo svetovno vojno, medtem ko sta prva dva ustvarjalno posegla v dobo med obema vojnama, Staff pa tudi še v najnovejši čas. S tako omejitvijo je treba razumeti izraz dvajseto stoletje v naslovu antologije.

Zelo izčrpno in vsestransko je zastopana doba med obema vojnama, ki jo v antologiji predstavljajo poleg splošno znanih pesniških imen tudi nekateri manj znani, a zato ne nepomembni pesniki. Zanimivo je, da je v rojstnih letnicah med 1914 in 1920 popoln premor — med prvo svetovno vojno se potemtakem ni rodil Poljakom noben pesnik! Po drugi svetovni vojni je debitiralo okrog dvajset pesnikov te zbirke — najmlajšemu med njimi je zdaj osemindvajset let, najstarejši pa so pri štiridesetih. Med glavne zasluge Krakarjeve antologije sodi nedvomno tudi to, da bomo vsaj v izboru spoznali današnjo poljsko poezijo — ne njenih najmlajših predstavnikov, ampak tiste, ki imajo že izoblikovano umetniško fiziognomijo.

V izboru so z večjim številom pesmi — od pet do dvanajst — zastopane najbolj znane pesniške osebnosti: Staff, Tuwim, Słonimski, Broniewski, Przyboś, Gaczyński, Różewicz. Večina pesnikov ima po dve do štiri pesmi, devet pa samo po eno, vendar nam tudi taka edina pesem lahko do neke mere približa pesnika, če je — kakor je to primer pri Jasieńskem — daljši odlomek iz pesnitve ali če so verzji, čeprav maloštevilni, tipičen primer novatorstva (Wat, Drozdowski) ali pa taka pretresljiva pesniška izpoved kakor pri Baczyńskem in Pasternaku. Nekateri pesmi pa bi morda tudi lahko izostale; to velja zlasti za tiste avtorje, ki jim poezija ni glavno umetniško izživljanje (Lec, Świrszczyńska). Nasprotno pa pogrešam pri Tuwimu njegovo politično satiro, ki je za tega pesnika izredno značilna, saj daje njegovi poeziji tisto razgibanost in ostrino, s katero se bistveno loči od umirjenega, aktualnemu dogajanju odmaknjenega Staffa, čeprav obadva družita enako zanimanje za »lepoto preprostih stvari« (Matuszewski).

Ob analiziranju tematike in motivike našega izbora se spet nehotе vsiljuje primerjava z antologijo jugoslovanske lirike v poljščini. Tam je v uvodu Jarosław Iwaszkiewicz opozoril na to, da so za našo poezijo tako kakor za poljsko značilni isti melanholični toni, podobna vojna doživetja, enako občudovanje narave. V naši knjigi je težišče na vojnih doživetjih, ki pa imajo seveda nešteto variant: tu je še spomin na bojni zanos v prvi veliki vojni in na razočaranje po njej, potem so strahote ponovnega svetovnega spopada s koncentracijskimi taborišči, in zlasti z varšavskim getom z osrednjim motivom dvakrat razdejane, a ne uničene poljske prestolnice, pa spet spomini na vojne grozote, ki prehajajo v grozo pred novo, še hujšo katastrofo. V teh pesmih, ki z najrazličnejšimi izraznimi sredstvi upodabljajo človeško trpljenje pa tudi vero ljudi v boljši svet, je prevajalec morda najbolj našel samega sebe, svoje lastne misli in doživetja. Prav zato so ti prevodi tudi med najbolj dognanimi v antologiji.

S tem pa nikakor nočem reči, da druge pesmi niso dobre, nasprotno — vsaka je res pesem, ob vsaki začetimo med besedami tisto električno iskro, za katero je nekoč rekel pesnik Julian Tuwim, da je bistveni sestavni del vsake dobre poezije. Ta iskra je ponekod močnejša, drugod slabotnejša, kar je odvisno od tega, kako se je prevajalcu posrečilo preletiti v slovenščino težko prevedljive miselne in čustvene asociacije izvirnika. Znani poljski prevajalec ruske poezije Seweryn Pollak je označil poezijo za govorico, ki je kar najbolj nasičena s pomeni. To da ne velja samo za današnjo poezijo, kakor menijo mnogi, ampak tudi za starejšo. Pesnik ne uporablja besed samo v njihovem neposrednem pomenu, temveč tako, da jih bralec sprejema hkrati z vsemi njihovimi stranskimi pomeni, z vsemi asociacijami, kakršne vzbujajo. Bogastvo asociacij, možnost mnogoterih povezav in celo različnih interpretacij odloča po Pollakovem mnenju o avtonomnosti poezije.

Poleg asociativne komponente je bistveni sestavni del vsake pesmi njena zvočno ritmična stran — povezava besed v verze, njihova melodija. Pri tem ni nujno, da se prevajalec togo oklepa originala, važno je, da najde metrični ekvivalent izvirniku, da zadene njegovo osnovno melodijo. Pri prevajanju iz poljščine zvesto posnemanje in prenašanje ritma v naš jezik največkrat sploh ni možno, ker veljajo za poljsko metriko popolnoma drugačna pravila kakor za našo. Znano je, da je poljski verz slonel sprva le na štetju zlogov, na silabičnemu principu. Pozneje se je sicer razvil tudi silabotonični in tonični verz, vendar je ostal stari »svobodni« verz v veljavi vse do danes. Navadno so poljski verzi silabotonični — kot nekakšne variacije na osnovno »temo«, takšne variacije pa bi v klasičnem slovenskem verzu seveda motile. Zato se je naš prevajalec, čeprav v spremni besedi zagotavlja, da ni nikjer opustil zunanje oblike izvirnika, spontano držal le izhodiščne melodije. Naj to pojasnim z nekaj zgledi.

Staffov *Proi sprehod* je prepesnjen v pravilnih jamskih enajstercih z edino v slovenščini dovoljeno izjemo — začetnim daktilom v nekaterih verzih.

*Spet bova stanovala v svojem domu
in spet po svojih stopala stopnicah.
Tega ni rekel še nihče nikomur,
le veter to šepeče po gredicah.*

V izvirniku je jamski ritem v tretjem verzu pretrgan z dvema daktiloma:

*Będziemy znowu mieszkać w swoim domu,
Będziemy stąpać po swych własnych schodach.
Nikt o tym jeszcze nie mówi nikomu,
Lecz miatr już o tym szepce po ogrodach.*

Tuwimova *Prošnja za pesem* ima v slovenščini vseskozi pravilne jamske trinajsterce, v poljščini pa se druga kitica glasi takole:

*Nie natchnij mnie hymnami, bo nie hymnów trzeba
Tym, którzy w zżartej piersi pod brudną koszulą
Czcze serca noszą, krzycząc za kawałem chleba,
A biegną za orkiestrą, co gra capstrzyk królom.*

V Staffovi pesmi *Visoko drevje* ni stalnega ritma, v njej se brez reda menjavajo jambi oziroma troheji z daktili. Prva kitica ima takole ritmično podobo:

*O, cóz jest piękniejszego niż wysokie drzewa,
W brązie zachodu kute wieczornym promieniem,
Nad wodą, co się pawich barw blaskiem rozlewa,
Pogłębiona odbitych konarów sklepieniem.*

Krakar je vzel za podlago prvi verz pesmi — jambski trinajsterec, tudi rime je spremenil iz prestopnih v oklepajoče, kljub temu pa je pesem uglašena na isto osnovno melodijo kakor izvorna Staffova. Prevajalec je tudi tu — ne samo pri Różewiczu, ki ga sam omenja — »pod prsti začutil bitje nekih skrivnih žil, nekega svojevrstnega ritma«, ki iz besed ustvarja poezijo!

Izjema v tem tankočutnem presajanju tujega pesniškega utripanja je Tuwimova *Molitev*, kjer je brez vidnega vzroka spremenil izredno pravilne, melodične devetzložne jamske verze v daktilsko trohejske verze z enajstimi, včasih tudi samo desetimi zlogi:

*daj, da naš kruh bo spet s poljskega polja
in spet iz poljskih smrek naše krste.*

Drugi verz izstopa iz pesmi zaradi svoje aritmičnosti, poleg tega pa zaradi spremenjenega ritma ne veje iz prevoda tisto ogorčenje, ki je značilno za izvornik. V prvem verzu *Molitve* je še pomenski spodrslijaj:

»Chmury nad nami rozpal w łunę« se dobesedno pravi:

»Oblake nad nami razpeti v ognjen svit«; v antologiji pa beremo: »Z luno obžari oblake temačne... Erna Muserjeva je prevedla ta verz: »Razžari nam temoto mračno« (NSd 1961, št. 8—9).

Ob tem nastaja vprašanje, ali ne bi bilo bolj kazalo uvrstiti v antologijo tudi nekatere prevode drugih avtorjev, kakor pa vse znova prevajati ali pa izbor osiromašiti, kakor na primer pri Tuwimu za zanj tako značilni grenko posmehljivi pesmi *Židek* in *Učna ura*, ki ju je tudi zelo dobro prevedla Erna Muserjeva. (obj. *ibid.*) Od njenih starejših prevodov bi omenila še pesem Broniewskega *Sin premagane zemlje*, ki ima v antologiji naslov *Sin poteptanega ljudstva* — tu je spet nesrečna beseda »luna« prevedena z »mesece«.

Takih drobnih pomenskih netočnosti je še nekaj, npr. na str. 56 je v verzu »s svojim snom, ognjenim snom« začetni »s« odveč, prav je dativ plurala! Na str. 86 bi bilo namesto *Sodišče* (v naslovu) bolje *Sodba*.

Tudi ritem ni zmerom najboljši, ponekod očitno zaradi vpliva poljskega izgovora sonornikov; tako na str. 54 v verzu:

»Ne daj mi ritmov himn, ker himne niso zanje« izgovarjamo »himm« dvo-zložno in se pravilno piše »himen«. Ali pa na str. 83:

»Razglašam alarm za vse mesto Varšavo!« — »vse« je odveč, saj ima »alarm« tri zloge.

Vse naštete pomanjkljivosti pa so seveda malenkostne v primerjavi z dognanostjo velike večine prepešenjenih verzov. Odgovor na obe vprašanji, ki ju je prevajalec v spremni besedi naslovil na bralce, more biti samo pritrdilen: izbor je v glavnem dober in vsaka pesem je tudi v slovenščini res pesem. Antologija poljske lirike dvajsetega stoletja je vredna pohvale in — branja.

Rozka Štefanova